

Izvjestaj o konsultacijama u Bosni i Hercegovini 2026

IZVJEŠTAJ: Konsultacije sa učenicima jedne osnovne i dviju srednjih škola, nastavnicima i profesorima engleskog jezika, roditeljima, radnom grupom koja radi na revidiranju reforme kurikuluma engleskog jezika i akademikima uključenim u naobrazbu nastavnika

Autor: Dina Mehmedbegović-Smith

UVOD

U okviru programa „Prenos znanja stručnjaka iz dijaspe u Bosnu i Hercegovinu“, koji provodi Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, dr Dina Mehmedbegović-Smith (EdD), profesorica pedagogije i primijenjene lingvistike na University College London, Velika Britanija, boravila je u Sarajevu pet dana kako bi pružila stručnu podršku stručnjacima u Sarajevu u procesu revidiranja kurikuluma engleskog jezika u osnovnim i srednjim školama.

Program je obuhvatao strukturisane konsultacije sa približno 120 učenika, 60 nastavnika i profesora, 6 članova radne grupe za reformu kurikuluma, 2 člana fakultetskog osoblja sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i 4 roditelja, pružajući sveobuhvatan uvid u nastavni proces, iskustva učenja i potrebe kurikuluma.

TERMINOLOGIJA:

Dionik/dionici: U ovom dokumentu termin dionik / dionici koristi se kao ekvivalent konceptu ‘stakeholder’, koji se koristi u engleskom jeziku. Pod pojmom dionici u obrazovnom procesu podrazumijevaju se svi akteri koji na različite načine učestvuju u funkcionisanju, razvoju i oblikovanju obrazovnog sistema. To uključuje neposredne učesnike nastavnog procesa: učenici, nastavnici i rukovodstva škola, ali i širi krug aktera koji, iako nisu direktno uključeni u svakodnevnu nastavu, imaju značajan uticaj na obrazovne politike i praksu. U tu grupu spadaju roditelji, pedagoški savjetnici, zakonodavci i donosioci obrazovnih politika, stručnjaci uključeni u izradu i reformu kurikuluma, akademici koji učestvuju u obrazovanju nastavnog kadra, kao i profesionalne asocijacije nastavnika.

Važno je naglasiti da se u ovom dokumentu koristi termin dionik, a ne dioničar. Dok termin dioničar u bosanskom jeziku nosi snažnu ekonomsku i vlasničku konotaciju, termin dionik omogućava šire i apstraktnije razumijevanje uloge različitih aktera u obrazovnom sistemu. On označava sve one koji imaju određeni udio, odgovornost ili interes u razvoju obrazovanja, bez nužne implikacije formalnog vlasništva ili materijalnog interesa.

Naglašavanje koncepta dionika u ovom dokumentu ima za cilj razvijanje svijesti o tome da proces reforme kurikuluma ne može biti posmatran kao isključiva odgovornost institucija ili pojedinačnih stručnih tijela. Naprotiv, riječ je o procesu koji treba biti usmjeren prema potrebama i perspektivama svih relevantnih dionika obrazovnog sistema. U tom smislu, odgovornost za promišljanje, oblikovanje i implementaciju obrazovnih reformi podrazumijeva redovan dijalog i saradnju između različitih grupa koje imaju legitiman interes za kvalitetu i pravac razvoja obrazovanja.

Konsultacije, na osnovu kojih je ovaj dokument napisan, su model uključivanja dionika u proces reforme kurikuluma.

Zdrava Jezička Dijeta: Koncept Zdrave Jezičke Dijete polazi od analogije između zdrave prehrane i jezičkog razvoja. Kao što zdrava prehrana podrazumijeva uravnotežen unos različitih nutritivnih elemenata, tako i Zdrava Jezička Dijeta podrazumijeva izloženost i razvoj različitih jezičkih resursa koji zajedno potiču kognitivni razvoj i funkcije u svim dobima života: od najranijeg djetinjstva do duboke starosti, akademski uspjeh i društvenu participaciju. Ovaj koncept kao originalni koncept je utemeljila Dina Mehmedbegović-Smith (2011). Detaljna definicija sa primjerima i publikacijama se može naći na portalu: Healthy Linguistic Diet, <https://healthylinguisticdiet.com/>.

1. Ciljevi programa:

1. Pružiti radnoj grupi za reformu kurikuluma direktan uvid u iskustva u učionicama iz perspektive više dionika.
2. Modelirati metodologiju aktivnog uključivanja dionika u process obrazovne reforme.
3. Osigurati da preporuke za kurikulum budu utemeljene na dokazima, uzimajući u obzir perspektive učenika, nastavnika, fakultetskog osoblja i roditelja.
4. Preporučiti opcije za unapredjenje nastave engleskog jezika u osnovnim i srednjim školama.
5. Poticati saradnju između stručnjaka iz dijaspore, javnih institucija u Bosni i Hercegovini i učesnika u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine.

2. Učesnici i dionici

Konsultacije su obuhvatile:

- Učenike 3., 5., 8. i 9. razreda osnovne škole na Ilidži;
- Učenike svih razreda Prve gimnazije i Srednje Ekonomske škole – ukupno oko 120 učenika;
- Oko 60 nastavnika i profesora engleskog jezika;
- 6 članova radne grupe za revidiranje reforme kurikuluma;
- 2 člana fakultetskog osoblja sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu;
- 4 roditelja.

Raznolikost učesnika omogućila je sveobuhvatan uvid u nastavne prakse, potrebe učenika, nastavnika i roditelja.

3. Aktivnosti konsultacija

Petodnevni angažman obuhvatao je:

- Interaktivne konsultacije sa učenicima, nastavnicima i roditeljima,
- Radionice i diskusije sa članovima radne grupe i akademikima,
- Pregled trenutnih nastavnih praksi i iskustava iz učionica kako bi se identifikovale postojeće prednosti i dobra praksa, slabosti, izazovi i mogućnosti poboljšanja prakse.

Nastavnici i profesori su naglasili svoju zahvalnost što su bili pozvani po prvi put, kako su sami isticali, da podijele svoja iskustva, te su posebno cijenili uključivanje i učenika u proces. Konsultacije su omogućile uvid u nastavu engleskog jezika na svim preduniverzitetskim obrazovnim nivoima.

Dva dodatna dana bila su potrebna za analizu prikupljenih podataka i izradu ovog izvještaja za partnersku instituciju sa preporukama. Izvještaj će biti podijeljen preko linka sa svim učesnicima, uz mogućnost davanja komentara.

4. Zahvalnice

Dr Dina Mehmedbegović-Smith iskazuje iskrenu zahvalnost:

- Svim učesnicima na angažmanu i doprinosu.
- Školama domaćinima koje su omogućile prostor i podršku: Osnovna škola na Ilidži, Srednja Ekonomska škola i Prva Gimnazija.
- Institutu za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja Kantona Sarajevo za izvanrednu organizaciju i timski rad.
- Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice za organizaciju projekta prenosa znanja.

TEMATSKA ANALIZA FOKUS GRUPA UCENIKA

Učenici Osnovne škole (3., 5., 8. i 9. razred)

KLJUČNE TEME:

1. Engleski jezik kao globalni kapital i jezik mobilnosti

Učenici svih razreda jasno prepoznaju engleski jezik kao „globalni jezik“, „jezik budućnosti“, jezik interneta, sporta, medija i profesionalnih mogućnosti. Navode njegovu važnost za fakultet, zapošljavanje, putovanja i pristup informacijama.

Engleski se doživljava kao resurs koji povećava obrazovne i profesionalne mogućnosti pojedinca. Učenici pokazuju svijest o globalnoj distribuciji znanja i prepoznaju da je engleski dominantan jezik digitalnog prostora.

Njihovi odgovori ukazuju i na razvoj elemenata plurilingualne kompetencije, odnosno sposobnosti da koriste različite jezike u različitim domenama života. Engleski se percipira kao sredstvo izlaska iz lokalnog konteksta i povezivanja sa širom međunarodnom zajednicom.

2. Bosanski jezik kao temelj identiteta i pripadnosti

Bosanski jezik učenici povezuju sa:

- porodicom i svakodnevnom komunikacijom;
- ličnim identitetom;
- emocionalnim izražavanjem;
- kulturnim kontinuitetom.

Izjave poput „bosanski je moj maternji jezik“ i „bosanski je važniji u BiH“ ukazuju na snažnu identitetsku dimenziju jezika. Bosanski je jezik unutrašnje stabilnosti, pripadnosti i kulturnog nasljedja.

U skladu s konceptom plurilingualizma, učenici ne posmatraju jezike kao izolirane sisteme, već kao funkcionalno diferencirane dijelove vlastitog jezičkog repertoara. Bosanski i engleski imaju različite, ali komplementarne uloge.

3. Komplementarnost jezika: Empirijska potvrda plurilingualnog modela

Na pitanje da li je jedan jezik važniji, učenici iznose tri dominantne pozicije:

1. Bosanski je važniji – jer je to naš identitet i naš lokalni kontekst,
2. Engleski je važniji - za našu budućnost i poslovne opcije,
3. Jezici se razlikuju po važnosti, ali se dopunjuju.

Posebno je značajno što stariji učenici eksplicitno naglašavaju komplementarnost jezika. Ovaj nalaz podržava osnovnu ideju plurilingualizma: različiti jezici u repertoaru pojedinca koegzistiraju i međusobno se nadopunjuju.

Učenici ne internalizuju diskurs konkurencije između jezika, već razvijaju funkcionalnu distribuciju:

- Bosanski = identitet i društvena integracija;
- Engleski = mobilnost i profesionalna perspektiva.

Medjutim, njihovi prijedlozi za unapredjenje nastave: više govora, projekata, simulacija stvarnih situacija, manje mehaničkog pisanja i ponavljanja, ukazuju da školski sistem još uvijek ne osigurava optimalnu „zdravu jezičku prehranu“ u smislu uravnoteženog razvoja svih jezičkih vještina. Zdrava Jezička Dijeta je koncept i model učenja jezika koji je razvila Mehmedbegović-Smith i Mehmedbegović-Smith i Bak, na osnovu interdisciplinarnih istraživanja iz obrazovanja, primijenje lingvistike i kognitivnih nauka (Mehmedbegović, 2011, Mehmedbegović i Bak, 2017, Bak i Mehmedbegović-Smith, 2025).

4. Kritike postojeće prakse

Učenici smatraju beskorisnim i monotonim:

- prepisivanje iz knjige za vrijeme nastave,
- ponavljanje istih zadataka,
- nedostatak interakcije.

Najzanimljivijim smatraju:

- grupni rad,
- projekte,
- rad sa filmovima i muzikom,
- razgovor o temama poput sporta i sadržaja koji ih interesuju.

Ovi nalazi podržavaju komunikativni i zadatkovni pristup učenju jezika, u skladu sa smjernicama Zajedničkog evropskog referentnog okvira (CEFR). Učenici pokazuju potrebu za autentičnim komunikacijskim situacijama i funkcionalnim jezičkim zadacima koji imaju direktnu vezu sa stvarnim životom.

5. Jezik i profesionalne aspiracije

Profesionalne aspiracije učenika (frizer, učiteljica, golman, youtuber) pokazuju da bez obzira na zanimanje, engleski vide kao sredstvo:

- međunarodne komunikacije,
- digitalne prisutnosti,
- profesionalne mobilnosti.

Bosanski ostaje jezik lokalne integracije i identitetske stabilnosti.

Ovakva raspodjela funkcija potvrđuje da učenici već razvijaju diferenciran, ali integrisan jezički repertoar - što predstavlja suštinu plurilingvalne kompetencije.

ZAKLJUČAK

Analiza fokus grupa učenika osnovne škole pokazuje:

1. Visok nivo svijesti o globalnoj ulozi engleskog jezika,
2. Snažnu identitetsku i emocionalnu povezanost sa bosanskim jezikom,
3. Intuitivno razumijevanje komplementarnosti jezika,
4. Potrebu za konzistentnijim metodičkim pomakom ka autentičnoj i komunikativnoj nastavi,
5. Empirijsku relevantnost plurilingvalnog modela.

Učenici već razvijaju elemente plurilingvalne kompetencije. Izazov kurikulumu je da im omogući nastavu koja će ih dodatno motivisati kroz relevantnost sadržaja i pojačanu uključenost svih učenika, kao partnera u nastavi (collaborative classroom). U tom kontekstu plurilingvalna kompetencija se može razumijeti kao dinamična sposobnost pojedinca da razvija i koristi cjelokupan repertoar svojih jezika na komplementaran način, pri čemu jezici nisu odvojeni sistemi već međusobno povezani resursi koji se kontinuisano nadopunjuju i međusobno podržavaju. U skladu sa principima Zdrave Jezičke Dijete, razvoj plurilingvalne kompetencije podrazumijeva uravnotežen i svjestan odnos prema različitim jezicima u obrazovanju i svakodnevnom životu, gdje svaki jezik doprinosi kognitivnom, komunikacijskom i identitetskom razvoju učenika. U takvom pristupu interakcija među jezicima postaje ključni mehanizam učenja, jer znanja, strategije i iskustva iz jednog jezika aktivno podržavaju razvoj kompetencija u drugim jezicima.

Tematska analiza fokus grupa sa učenicima srednjih škola

Učenici Prve gimnazije, od 1. – 4. razreda

Analiza fokus grupa sa učenicima Prve gimnazije pokazuje razvijenu svijest učenika o ulozi jezika u savremenom društvu, posebno o odnosu između bosanskog i engleskog jezika. Njihovi odgovori mogu se organizovati u nekoliko ključnih tematskih cjelina: globalna funkcija engleskog jezika, odnos bosanskog i engleskog jezika i identiteta, iskustva u nastavi engleskog jezika, kritika postojećih nastavnih praksi i vizije budućnosti.

1. Engleski jezik kao globalni resurs

Učenici gotovo jednoglasno prepoznaju engleski kao jedan od najvažnijih jezika današnjice, odmah nakon svog jezika. Engleski opisuju kao globalni jezik koji je posebno važan za njihovu generaciju, jer veliki dio svakodnevne komunikacije, informisanja i društvenih aktivnosti odvija se na internetu.

Učenici ističu da je engleski ključan za:

- pristup informacijama na internetu,

- međunarodne projekte i razmjene,
- buduće studije i karijeru,
- komunikaciju sa ljudima iz drugih zemalja.

Posebno naglašavaju da bi se engleskom jeziku trebalo posvetiti na višem nivou obrazovanja, jer ga smatraju ključnim za profesionalni razvoj i međunarodnu mobilnost. Neki učenici čak sugerišu da bi kompetencije u engleskom jeziku trebale biti na nivou bliskom bosanskom jeziku, upravo zbog njegove globalne funkcije.

2. Odnos bosanskog i engleskog jezika

Diskusija o odnosu bosanskog i engleskog jezika pokazuje kompleksna i nijansirana razmišljanja učenika.

Neki učenici smatraju da bi bosanski i engleski trebali imati jednak status, dok drugi naglašavaju da je bosanski ipak nešto važniji, jer predstavlja jezik domovine i ključni element identiteta u Bosni i Hercegovini.

Učenici ističu nekoliko važnih aspekata:

- Bosanski je jezik identiteta, kulture i svakodnevne komunikacije.
- Dobro poznavanje bosanskog može pomoći u učenju engleskog jezika.
- Engleski je dominantan u globalnoj komunikaciji i digitalnom prostoru.

Zanimljivo je da učenici primjećuju sve veći utjecaj engleskog na bosanski jezik, posebno kroz posudjivanje riječi. Neki navode da se određeni izrazi više ni ne prevode. U diskusiji se pojavljuju različita mišljenja o tome: dok jedni smatraju da je takav proces prirodan i neizbježan, drugi izražavaju zabrinutost zbog mogućeg potiskivanja domaćih izraza.

Učenici također primjećuju da i profesori ponekad koriste engleske riječi u nastavi, što dodatno ilustruje prisutnost engleskog jezika u svakodnevnoj komunikaciji.

3. Najefikasniji načini učenja engleskog jezika

Učenici jasno naglašavaju da najbolje uče u interaktivnim i komunikativnim nastavnim situacijama.

Kao posebno korisne navode:

- časove fokusirane na govor i diskusiju,
- interaktivne aktivnosti,
- video materijale,

- debate i susrete sa gostima iz drugih zemalja,
- projekte i istraživačke zadatke.

Učenici takodjer prepoznaju važnost ravnoteže između različitih aspekata učenja jezika. Iako im je interesantniji komunikativni pristup, naglašavaju da su pisanje i gramatika takodjer važni, ali da bi im trebalo pristupati na smisleniji način, sa više diskusije pravila i primjera.

Neki učenici sugerišu model raspodjele aktivnosti, poput odnosa 80% komunikacije i 20% eksplicitnog rada na gramatici, iako smatraju da trenutni obrazovni sistem još uvijek nije u potpunosti spreman za takvu promjenu.

4. Kritika nastavnih praksi

Značajan dio diskusije bio je posvećen kritici nastavnih praksi koje učenici smatraju neefikasnim. Kao najdosadnije i najmanje korisne aktivnosti navode:

- prepisivanje gramatičkih pravila,
- rutinsko rješavanje zadataka bez diskusije,
- slušanje bez interakcije,
- dugi monolozi nastavnika.

Učenici posebno ističu da se čak i kvalitetni udžbenici ponekad koriste na način koji ne podstiče aktivno učenje, jer se aktivnosti svode na prepisivanje ili mehaničko rješavanje zadataka.

U diskusiji se pojavljuje i šira refleksija o obrazovnom sistemu: učenici primjećuju da se često govori o kurikularnim reformama, ali da se promjene u stvarnoj nastavi ne dešavaju uvijek u praksi. Takodjer naglašavaju potrebu za većim međusobnim poštovanjem između nastavnika i učenika i više demokratskom atmosferom u učionici zasnovanom na uvažavanju interesa učenika kod izbora tema.

5. Vizije budućnosti i mobilnosti

Kada govore o budućnosti, učenici često povezuju svoje profesionalne planove sa međunarodnom mobilnošću i multikulturnim iskustvima.

Neki učenici planiraju karijeru u:

- IT sektoru,
- arhitekturi,
- pravu i političkim naukama,
- mašinstvu,

- kreativnim profesijama.

Mnogi maturanti razmišljaju o studiranju ili radu izvan Bosne i Hercegovine, u gradovima u Italiji ili Velikoj Britaniji. Istovremeno, svi učenici od prvog do trećeg razreda su naglasili snažnu emocionalnu povezanost sa Sarajevom i želju da ostanu u svom gradu i društvu.

U njihovim planovima engleski jezik se pojavljuje kao ključni alat međunarodne komunikacije, dok bosanski ostaje temelj ličnog identiteta i društvene pripadnosti.

Zaključak

Rezultati fokus grupa pokazuju da gimnazijalci imaju razvijenu svijest o komplementarnim ulogama bosanskog i engleskog jezika. Dok bosanski vide kao temelj identiteta i kulture, engleski prepoznaju kao ključni jezik globalne komunikacije, obrazovanja i profesionalnih prilika.

Učenici jasno izražavaju preferenciju za interaktivnu, komunikativnu i participativnu nastavu, te naglašavaju potrebu za ravnotežom između razvoja komunikacijskih vještina i sistematskog rada na gramatici i pisanju. Njihovi odgovori također ukazuju na šire aspiracije ka međunarodnoj mobilnosti i interkulturnom iskustvu, što dodatno naglašava važnost kvalitetnog učenja engleskog jezika u savremenom obrazovanju.

Učenici Srednje Ekonomske škole, od 1.- 4. razreda

KLJUČNE TEME

TEMA 1: Engleski kao kapital budućnosti

Učenici gotovo jednoglasno povezuju engleski jezik sa:

- fakultetom,
- zapošljavanjem,
- međunarodnim projektima (Erasmus),
- sportskim turnirima,
- turizmom,
- društvenim mrežama,
- digitalnim aplikacijama,
- globalnom komunikacijom.

Karakteristične formulacije:

- „Engleski je budućnost.“
- „Otvara vrata.“
- „Bogatiji smo, jer ga znamo.“

Engleski se doživljava kao jezik globalnog kapitala – kulturnog, ekonomskog i profesionalnog.

Posebno je značajno da učenici navode konkretna iskustva (Erasmus projekat s Turskom, online komunikacija), što potvrđuje funkcionalnu primjenu jezika.

TEMA 2: Dvostruka jezička svijest – identitet i globalnost

Diskusija o odnosu bosanskog i engleskog jezika bila je izrazito kompleksna.

Učenici ističu:

- „Jezik je identitet.“
- „Ljudi koji zaborave svoj jezik su izgubljeni.“

Istovremeno:

- „Engleski je važniji na svjetskom nivou.“
- „Vrijedniji je, jer ga govori više ljudi.“

ZAKLJUCAK

Fokus grupa sa učenicima Srednje Ekonomske škole pokazala je:

- visok nivo jezičke svijesti,
- jasnu povezanost engleskog jezika sa ekonomijom, tržištem rada i mobilnošću,
- istovremenu snažnu emocionalnu vezu sa bosanskim jezikom kao jezikom identiteta,
- izraženu preferenciju za interaktivnu, projektnu i interdisciplinarnu nastavu.

Učenici su artikulirano i zrelo diskutovali o ulozi jezika u svom životu, obrazovanju i budućnosti.

ZAJEDNIČKI ZAKLJUČCI ZA SVE GRUPE UČENIKA

Analiza komentara učenika, prikupljenih kroz konsultacije sa učenicima od trećeg razreda osnovne škole do maturanata u dvije srednje škole, pokazuje nekoliko vrlo jasnih i međusobno uskladenih stavova. Prije svega, vidljivo je da učenici svih uzrasta pokazuju visok nivo motivacije za učenje

engleskog jezika. Konsultacije su pokazale da učenici jasno razumiju važnost engleskog jezika za svoju budućnost, obrazovanje i karijeru, ali istovremeno naglašavaju značaj svog jezika za identitet i kulturu. Ovakva jezička svijest predstavlja veliku prednost. Za razliku od nekih zapadnih zemalja, uključujući Veliku Britaniju, gdje interes za strane jezike opada, upravo zbog dominantnog statusa engleskog jezika u procesima globalizacije, učenici u BiH pokazuju visoku motivaciju i razumiju vrijednost učenja stranih jezika i plurilingvalne kompetencije.

Učenici koji su sudjelovali u konsultacijama engleski jezik percipiraju kao ključnu kompetenciju za budućnost – za nastavak školovanja, profesionalne mogućnosti, međunarodnu komunikaciju i pristup globalnim sadržajima. Učenici također sa velikim entuzijazmom govore o časovima koji su kreativni, interaktivni i povezani sa njihovim svakodnevnim interesima, poput digitalne kulture, muzike, filmova, društvenih mreža i globalnih tema koje oblikuju njihovu generaciju.

Istovremeno, u komentarima učenika svih uzrasta pojavljuje se potpuno jedinstven stav o određenim praksama u nastavi koje ih ne motivišu. Posebno se ističe prepisivanje sadržaja iz udžbenika ili sa table kao aktivnost koja se doživljava kao gubljenje dragocjenog vremena na času. Učenici naglašavaju da takve aktivnosti ne doprinose razvoju njihovih jezičkih vještina, niti ih podstiču na aktivno korištenje jezika. Umjesto toga, oni jasno izražavaju želju za nastavom koja uključuje razgovor, diskusiju, rad u grupama, projekte i praktičnu upotrebu jezika u različitim kontekstima.

Na osnovu ovih jasno artikuliranih stavova učenika mogu se identifikovati sljedeći prioriteti za unapređenje nastave engleskog jezika:

- **Ukinuti praksu trošenja vremena na času na prepisivanje iz udžbenika ili sa table**, te taj dio vremena preusmjeriti na aktivnosti koje razvijaju komunikacijske vještine, kritičko razmišljanje i aktivnu upotrebu jezika.
- **Uspostaviti sistem redovnih konsultacija sa učenicima o izboru tema koje se obrađuju u nastavi**, posebno u dijelu kurikuluma koji predviđa fleksibilnost pored obavezne jezgre sadržaja.
- **Povećati zastupljenost interaktivnih i projektnih aktivnosti** koje omogućavaju učenicima da koriste engleski jezik u autentičnim i njima relevantnim situacijama.
- **Povezivati nastavne sadržaje sa interesima i iskustvima učenika**, uključujući teme iz savremene kulture, digitalnog okruženja i globalnih društvenih pitanja.

TEMATSKA ANALIZA FOKUS GRUPA NASTAVNIKA I PROFESORA ENGLESKOG JEZIKA

U konsultacijama je učestvovalo oko 60 nastavnika engleskog jezika, osnovnih i srednjih škola, u Kantonu Sarajevo, BiH.

1. Kontekst reforme i značaj konsultacija

Nastavnici su jasno naglasili da je ovo prvi put da su sistemski konsultovani o implementaciji kurikuluma:

- „Prvi put da nas neko pita.”
- „Hvala što ste nas pozvali.”

Zahvalnost za mogućnost dijaloga bila je univerzalna. Istovremeno, konsultacije su razotkrile duboku potrebu za kontinuisanom komunikacijom između nastavnika, radne grupe i relevantnih institucija.

Članica radne grupe koja je radila na reformi je naglasila da novi kurikulum nije nastao ad hoc. Članovi tima su od 2017. godine radili na njegovoj izradi, uz obavezu preuzimanja oblasti iz Zajedničke jezgre i definisanja 18 dugoročnih ciljeva. Dokument je bio praćen od strane relevantnih institucija, tokom javne rasprave nije dobio primjedbe i bio je ocijenjen kao jedan od najboljih.

Medjutim, fokus grupe su ukazale na jaz između namjere dokumenta da poboljša praksu i njegove implementacije u svakodnevnoj praksi.

TEMATSKE CJELINE

TEMA 1: Autonomija bez operativne jasnoće

1.1. Prepoznate prednosti

Nastavnici cijene:

- slobodu izbora metoda,
- tematske pripreme,
- mogućnost korištenja različitih udžbenika i materijala,
- digitalnu i interkulturalnu komponentu,
- rad na svim vještinama istovremeno.

Pozitivno je doživljeno udaljavanje od rigidnosti starog sistema.

1.2. Apstraktni ishodi i potreba za konkretnim indikatorima

Jedna od najčešće isticanih tema u svim konsultacijama odnosi se na percepciju da su ishodi učenja u postojećem kurikulumu često formulisani na visokom nivou apstrakcije. Nastavnici naglašavaju potrebu za preciznijim operacionalizacijama koje bi omogućile jasnije planiranje nastave,

transparentnije praćenje napretka učenika i ujednačenije kriterije ocjenjivanja.

Dominantan zahtjev svih učesnika odnosi se na nekoliko međusobno povezanih aspekata:

- preciznije formulacije ishoda učenja, koje bi bile bliže konkretnoj nastavnoj praksi;
- pojašnjenje koncepta oblasti i njihove funkcije u organizaciji kurikuluma;
- konkretne primjere ocjenjivanja, posebno za niže razrede gdje nastavnici naglašavaju potrebu za modelima zadataka i deskriptorima postignuća;
- tabele uskladjene sa [Common European Framework of Reference for Languages](#) (CEFR);
- jasno definisane kriterije koji opravdavaju svaku ocjenu, čime bi se osigurala veća transparentnost i konzistentnost evaluacije.

Posebno se ističe potreba za sistematičnijom integracijom CEFR referentnih nivoa u kurikularne dokumente. Iako je u reformskim dokumentima prisutna deklarativna uskladenost sa CEFR-om, nastavnici često navode da im nedostaju konkretni alati koji bi omogućili prevodjenje CEFR deskriptora u svakodnevnu nastavnu praksu. To uključuje, prije svega, jasne tabele koje povezuju ishode učenja, komunikacijske aktivnosti i očekivane nivoe jezičke kompetencije sa odgovarajućim CEFR deskriptorima.

U tom smislu, učesnici konsultacija predlažu da kurikulum sadrži:

- pregled očekivanih CEFR nivoa po obrazovnim ciklusima,
- konkretne primjere zadataka koji ilustruju postignuća na odredjenim nivoima,
- deskriptore za formativno i sumativno ocjenjivanje,
- te primjere evaluacijskih rubrika koje bi nastavnicima pomogle da dosljedno tumače standarde postignuća.

Takav pristup bi omogućio da CEFR ne ostane samo referentni okvir na deklarativnom nivou, već da postane operativni alat za planiranje nastave, praćenje napretka učenika i osiguravanje koherentnosti između ishoda učenja i ocjenjivanja. Uvodjenje jasnih indikatora postignuća, povezanih sa CEFR deskriptorima, dodatno bi doprinijelo transparentnosti sistema ocjenjivanja i smanjilo razlike u interpretaciji kriterija među nastavnicima.

TEMA 2: Administrativno opterećenje i profesionalni stres

Reforma je trebala rasteretiti nastavnike, ali je doživljena kao:

- povećanje papirologije,
- opterećenje e-dnevnikom,
- dodatno pisanje priprema,

- zahtjev da se pripreme pišu na bosanskom jeziku, a ne na engleskom jeziku doživljeno kao profesionalna degradacija.

Izjave poput:

- „Administracija ubija kreativnost.“
- „Imam osjećaj da ne znam napisati pripremu.“
- „Panika kao da sam zalutala u posao.“

ukazuju na emocionalni teret reforme. Nastavnici traže:

- jedinstvene, jasne upute,
- savjetodavnu podršku - savjetnika za engleski jezik koji je svakodnevno dostupan,
- smanjenje birokratskih zahtjeva.

TEMA 3: Pažnja učenika, mikroaktivnosti i savremeni izazovi

Jedna od najvažnijih i najkonzistentnijih tema bila je skraćena pažnja učenika.

Nastavnici ističu da:

- pažnja učenika traje znatno kraće nego ranije,
- klasični frontalni čas više ne daje rezultate,
- potrebno je uvesti mikroučenje.

Predložene strategije:

- više kratkih, dinamičnih aktivnosti unutar jednog časa,
- kretanje po učionici,
- memorijske igre;
- timski mini-zadaci,
- brze digitalne interakcije (uz kontrolu),
- kombinovanje igre i strukture,
- kratke kreativne intervencije (npr. mini-debate, mini-ankete).

Posebno za razrednu nastavu (1–5. razred) istaknuto je:

- potreba za kraćim segmentima rada,

- fizičkim aktivnostima relevantnim za učenje engleskog, npr: demonstracija pokreta, procesa, radnji,
- saradnjom u malim grupama,
- rad u parovima.

Istovremeno, izražena je zabrinutost zbog pretjerane digitalizacije i vještačke inteligencije. Nastavnici traže ravnotežu, u skladu s međunarodnim iskustvima, uključujući povratak rukopisu u Švedskoj.

Zaključak: Kurikulum mora ići u korak sa širom upotrebom moderne tehnologije, ali bez potpunog oslanjanja na digitalne alate.

Poseban izazov savremenog obrazovanja je pretjerana upotreba tehnologije i vještačke inteligencije. Istraživanja provedena u 80 zemalja pokazala su zabrinjavajući trend kod generacije Z, uključujući pad određenih kognitivnih sposobnosti u odnosu na prethodne generacije. Ovakvi rezultati istraživanja otvaraju pitanje mjere i etičkog korištenja digitalnih alata. U Švedskoj se, nakon perioda intenzivne digitalizacije, vraćaju knjigama i rukopisu upravo zbog spoznaje o važnosti veze između pisanja rukom i razvoja mozga i zbog zabrinjavajućih rezultata uticaja digitalizacije na kognitivni razvoj.

Ključno pitanje za BiH u ovom trenutku je: možemo li učiti iz takvih iskustava naprednijih zemalja i izbjeći da i mi prolazimo kroz isti ciklus grešaka i popravljjanja grešaka? Možemo li iz ove pozicije i uvida koje imamo iz drugih zemalja razvijati svoj sistem kroz uspostavljanje ravnoteže između novih tehnologija i tradicionalnijih metoda koje podstiču razvoj kognitivnih funkcija?

TEMA 4: Komunikativna kompetencija i funkcionalno znanje

U praksi se već primjenjuju:

- debate,
- CLIL (biologija, hemija, geografija, business),
- turistički vodiči,
- projekti (sajam poslova, poslovni plan, reklame),
- drama klub (Shakespeare),
- escape room,
- medjusobno ocjenjivanje,
- finansijska pismenost,
- istraživanja,
- situacijski engleski (sudnica, restoran, banka),

- rad sa stvarnim lokalnim temama (kupovina domaćih proizvoda, klimatske promjene).

Gramatika kada se radi izolovano, kroz prepisivanje pravila i slijedjenje zadataka u radnoj svesci - je prepoznata i od strane nastavnika kao časovi gdje učenici gube motivaciju.

Nastavnici jasno pokazuju da funkcionalni pristup već postoji u praksi, ali nije dovoljno sistemski prepoznat i podržan.

TEMA 5: Diferencijacija i neujednačeni nivoi

Izazovi:

- 28+ učenika u razredu,
- raspon od A1 do C1 nivoa u istoj učionici,
- mali broj časova,
- neuskладjenost udžbenika sa stvarnim nivoima.

Prijedlozi:

- Omogućiti ucenicima da polazu za A1/B1 certifikate,
- upotreba CEFR skale za komunikaciju nivoa kompetencija djacima i roditeljima,
- više časova u višim razredima.

TEMA 6: Saradnja i medjupredmetnost

Nastavnici žele:

- bolju koordinaciju s drugim predmetima,
- pristup NPP-ovima drugih oblasti,
- zajedničko planiranje.

Medjutim, ističu da saradnja ne može biti nametnuta administrativno. Potrebna je strukturalna podrška, ne formalna obaveza.

TEMA 7: Profesionalna podrška i kultura povjerenja

Ključni zahtjevi:

- banka primjera dobre prakse,
- mjesečni ogledni časovi u različitim školama,

- model „junior – senior – champion of good practice“ – dakle nastavnik novak – iskusan nastavnik – nastavnik koji je šampion dobre prakse (prema izboru učenika i kolega/kolegica),
- razmjena priprema bez straha,
- savjetodavna institucija za engleski jezik,
- kontinuisane konsultacije poput ove.

Postoji strah dijeljenja priprema zbog nesigurnosti u „ispravnost“ rada. Nastavnici žele partnerstvo, ne nadzor.

ZAKLJUČCI

1. Nastavnici ne odbacuju reformu – oni traže njeno preciziranje i operacionalizaciju.
2. Kurikulum kao dokument ima ozbiljnu profesionalnu osnovu (rad od 2017.), ali implementacija zahtijeva sistemsku podršku.
3. Postoje primjeri odlične i inovativne prakse u školama.
4. Administrativno opterećenje ugrožava kreativnost i profesionalno samopouzdanje.
5. Pažnja učenika i potreba za mikroaktivnostima moraju biti sistemski prepoznate.
6. Potrebno je balansirati tehnologiju i tradicionalnije metode vazne za kognitivni razvoj.
7. Diferencijacija i CEFR uskladjivanje su prioritet.
8. Najveća vrijednost ovog procesa je uspostavljanje dijaloga.

STRATEŠKE PREPORUKE

- Revizija i preciziranje ishoda i indikatora.
- Razvoj standardizovanih formativnih obrazaca.
- Izrada CEFR tabela i certifikacijskog modela.
- Uspostava banke dobre prakse.
- Uvodjenje mentorskog modela „šampiona dobre prakse“ koji bi redovno držali ogledne časove, dijelili svoje pripreme i imali savjetodavnu ulogu.
- Sistematska podrška mikroučenju i dinamičkim metodama.
- Smanjenje administrativnog opterećenja.
- Konsultacije sa nastavnicima i učenicima u redovnim ciklusima.

Završna refleksija

Ove fokus grupe pokazale su visok nivo profesionalne predanosti, samorefleksije i spremnosti na unapredjenje. Nastavnici su pokazali zahvalnost za dijalog i spremnost da budu aktivni partneri u reformi.

Jedan od ključnih izazova je neujednačena implementacija novog kurikulumu. Dok dio nastavnika primjenjuje novu strukturu i pristupe, jedan znatan broj nastavnika i dalje koristi prijašnji sistem. I sami nastavnici su istakli ovu neujednačenost - kao faktor koji stvara raskorak čak i unutar iste škole. Iako Institut za preduniverzitetsko obrazovanje nudi edukacije i podršku kroz posjete nastavi, potrebna je potpunija sistemska podrška svakom nastavniku kako bi reforma zaživjela u praksi. Nastavno osoblje je naročito istaklo pristup oglednim časovima i primjerima dobre prakse, od planiranja do predavanja - kao najpraktičniji način podrške.

Reformu kurikulumu treba graditi na onome što već funkcioniše u učionicama Sarajeva – a to su kreativnost, komunikativni pristup i posvećenost učenicima, uz jasniju strukturu, smanjenje birokratije i snažniju institucionalnu podršku.

Prioritet:

Pojašnjenje i upute implementacije 'oblasti' i 'ishoda' su prioriteti za sve nastavnike koji su učestvovali.

Niti jedan nastavnik/ca koji su učestvovali nisu mogli reći da im je jasno korištenje ovih kategorija, te da ih smatraju primjerenim za nastavu koju održavaju.

Dakle, radna grupa ima važan zadatak da odgovori na ovaj jasan zahtjev za pojašnjenja i upute.

Napomena: članovi radne grupe su učestvovali u fokus grupama sa svojim kolegama i kolegicama. Vrijeme provedeno sa radnom grupom je upotrebljeno za radionicu sa ciljem identificiranja prioriteta za radnu grupu. Radionica nije bila upotrebljena za sakupljanje date (uvida) za ovaj izvještaj.

Tematska analiza fokus grupe sa dva člana fakultetskog osoblja

Analiza diskusije sa dva člana fakultetskog osoblja ukazuje na složen i višeslojan pogled na kurikularnu reformu, koji obuhvata percepciju procesa donošenja reforme, institucionalne slabosti, prednosti postojećih rješenja i prijedloge za unapredjenje.

1. Percepcija procesa reforme: diskontinuitet i nedostatak inkluzivnosti

Jedna od dominantnih tema odnosi se na percepciju da je reforma „donesena prebrzo“ i „preko noći“, posebno iz perspektive škola. Iako je jedna od učesnica naglasila da se na reformi radilo pet godina, proces je opisan kao dug i težak, uz formiranje ad hoc grupe stručnjaka.

Ključni problem, međutim, nije bio trajanje procesa, već način njegove komunikacije i implementacije. Škole su reformu doživjele kao direktivu „odozgo“, bez dovoljno sastanaka, konsultacija i dijaloga. Ovaj osjećaj nametnutosti doveo je do toga da su se nastavnici osjećali marginalizovano u procesu koji ih se direktno tiče.

Zaključak:

Reforma je patila od komunikacijskog deficita i nedostatka participativnog modela implementacije. Razlika između dugotrajnog stručnog rada i percepcije „reformе preko noći“ ukazuje na jaz između akademskog nivoa planiranja i školskog nivoa implementacije.

2. Institucionalna slabost i gubitak stručne podrške

Posebno je naglašen gubitak Pedagoškog zavoda i savjetnika koji je puno radno vrijeme imao samo za engleski jezik, dok su sada samo dvije osobe zadužene za sve predmete. Ova promjena je identifikovana kao ozbiljno slabljenje kapaciteta podrške nastavnicima.

Zaključak:

Reforma bez adekvatne institucionalne infrastrukture i stručne podrške dovodi do fragmentacije prakse, nesigurnosti nastavnika i neujednačene implementacije među školama.

3. Pozitivni aspekti postojeće prakse

Učesnici su identifikovali više značajnih prednosti reforme:

- Uvodjenje interkulturalnosti,
- Uključivanje književnosti,
- Multidisciplinarnost (uključivanje likovne i muzičke kulture),
- Projekti i dramske aktivnosti kao pozitivni metodički pomak,
- Povećana saradnja među nastavnicima jezika i sa nastavnicima ostalih predmeta,
- 30% slobodnih nastavnih materijala vezanih za ishode.

Ovi elementi ukazuju na pomak prema savremenijem, integriranom i kreativnijem pristupu nastavi jezika.

Zaključak:

Reforma je konceptualno otvorila prostor za interdisciplinarnost, kreativnost i veću autonomiju nastavnika, što predstavlja važan iskorak u odnosu na tradicionalne modele.

4. Problemi u operacionalizaciji ishoda

Jedna od tema koja se jasno izdvojila u diskusiji jeste fenomen koji su učesnici opisali kao „matematizaciju ishoda“ – tendenciju da se ishodi učenja definišu kroz rigidne, formalizovane i detaljno razradjene formulacije. Iako je ovakav pristup inicijalno zamišljen kao način da se poveća transparentnost i mjerljivost obrazovnih ciljeva, akademici su ukazali da je u praksi doveo do brojnih dilema među nastavnicima.

Prema njihovom mišljenju, pretjerana usmjerenost na precizno normiranje ishoda stvara osjećaj administrativne rigidnosti i otežava nastavnicima da ishode interpretiraju u skladu sa konkretnim nastavnim kontekstom. Umjesto da služe kao orijentir za razvoj nastave, ishodi se nerijetko doživljavaju kao formalni zahtjev koji treba „ispuniti“, što može udaljiti fokus od samog procesa učenja.

Zaključak:

Diskusija ukazuje na postojanje konflikta između normativno definisanih kurikularnih zahtjeva i realnosti pedagoške prakse u učionici. Prekomjerna formalizacija ishoda može ograničiti profesionalnu autonomiju nastavnika i smanjiti prostor za pedagošku fleksibilnost, kreativnost i prilagođavanje potrebama učenika. Akademici su stoga naglasili potrebu za ravnotežom između jasno definisanih kurikularnih ciljeva i prostora za profesionalno prosudjivanje nastavnika.

5. Prijedlozi za unapredjenje

Tri ključna prijedloga izdvojena su kao prioriteti:

1. Veća sloboda nastavnicima – jačanje profesionalne autonomije i povjerenja.
2. Jačanje nastavničke zajednice – formiranje ili revitalizacija stručnog udruženja radi smanjenja neslaganja i fragmentacije među školama.
3. Unapredjenje profesionalnog razvoja – sistemska i kontinuisana edukacija nastavnika.

Uz to, naglašena je potreba za „široom“ kurikularnom reformom, koja bi obuhvatila ne samo tehničke izmjene ishoda, već i jasnu pedagošku viziju.

Zaključci

Diskusija sa akademikima pokazuje da je kurikularna reforma imala snažan konceptualni potencijal (interkulturalnost, multidisciplinarnost, metodološka raznolikost), ali je implementacija obilježena:

- nedovoljnom participacijom škola,
- osjećajem nametnutosti,
- institucionalnim smanjenjem kapaciteta stručne podrške,

- prevelikom formalizacijom ishoda.

Za održivost reforme ključno je:

- ojačati profesionalne zajednice nastavnika,
- unaprijediti sistem profesionalnog razvoja,
- uspostaviti kontinuisani dijalog sa svim učesnicima nastavnog procesa,
- šira kurikularna reforma treba da uključi pristup akterima u nastavi kao dionicima u obrazovnom sistemu koji treba aktivno da sudjeluju u oblikovanju razvoja i implemetacije reforme kurikuluma.

Asocijacija nastavnika i profesora engleskog jezika čija je svečana sjednica održana, 16.2.2026., imaće ključnu ulogu u povezivanju nastavnika, razmjeni dobre prakse i razmjeni odgovora na izazove, koje svaka reforma neminovno donosi.

Ova analiza potvrđuje da uspješna kurikularna reforma ne zavisi samo od kvaliteta dokumenta, već od kvaliteta procesa, podrške i evidentnog profesionalnog uvažavanja nastavnika.

TEMATSKA ANALIZA FOKUS GRUPE RODITELJA

U konsultacijama je učestvovalo četiri roditelja učenika osnovnih i srednjih škola u Kantonu Sarajevo, BiH.

1. Kontekst i značaj roditeljske perspektive

U konsultacijama su učestvovala četiri roditelja učenika različitih uzrasta. Iako je broj mali njihova perspektiva je važna, jer reflektuje:

- nivo informisanosti javnosti o kurikularnoj reformi,
- percepciju kvaliteta nastave,
- očekivanja porodice u odnosu na školu,
- odnos između nastavnika i roditelja.

Roditelji su, kao i nastavnici, izrazili zahvalnost što su uključeni u proces konsultacija, što ukazuje na potrebu za sistemskim uključivanjem roditelja u obrazovne promjene.

KLJUČNE TEME

TEMA 1: Niska informisanost o kurikulumu

Roditelji su uglavnom istakli da:

- nisu upoznati sa sadržajem novog kurikuluma,
- ne znaju koje su ključne promjene uvedene,
- nemaju jasan uvid u ishode i ciljeve nastave.

Njihova percepcija reforme temelji se prvenstveno na iskustvu djece, a ne na razumijevanju dokumenta ili strukture kurikuluma.

Ključni nalaz: Postoji komunikacijski jaz između sistema i roditelja. Reforma nije bila dovoljno predstavljena široj javnosti.

TEMA 2: Percepcija nastavnika – između profesionalnosti i rutine

Roditelji su iznijeli ambivalentan stav o nastavnicima:

- Prepoznaju da ima mnogo kvalitetnih i posvećenih nastavnika.
- Istovremeno smatraju da dio nastavnika „slijepo prati knjigu“.

Ova formulacija sugerira percepciju:

- nedostatka kreativnosti kod pojedinih nastavnika,
- oslanjanja isključivo na udžbenik,
- nedostatak prilagođavanja učenicima.

Medjutim, roditelji ne povezuju ovu pojavu direktno s kurikulumom, već je doživljavaju kao individualnu razliku među nastavnicima.

Ovaj nalaz je u skladu s nalazima nastavničke fokus grupe o neujednačenoj implementaciji kurikuluma.

TEMA 3: Engleski jezik kao relativno „stabilan predmet“

Zanimljivo je da roditelji:

- manje problematiziraju nastavu engleskog jezika,
- veće nezadovoljstvo izražavaju u vezi s drugim predmetima.

To može ukazivati na:

- relativno visoku percepciju kvaliteta nastave engleskog,
- veću fleksibilnost i komunikativnost u nastavi jezika,
- bolju motivaciju učenika za engleski.

Ovo je u skladu s nalazima konsultacija s učenicima, koji pokazuju da učenici jasno razumiju važnost engleskog jezika za budućnost i tržište rada.

TEMA 4: Fokus na iskustvo djeteta, ne na dokument

Roditeljska evaluacija škole primarno se temelji na:

- motivaciji djeteta,
- opterećenosti,
- odnosu nastavnika prema učeniku,
- količini domaće zadaće.

Kurikulum kao koncept ostaje „nevidljiv“, dok je svakodnevno iskustvo učenika centralni kriterij procjene.

Ovo naglašava važnost funkcionalne implementacije reforme – jer roditelji promjene procjenjuju kroz emocionalno i akademsko stanje svoje djece.

TEMA 5: Povjerenje i očekivanja

Roditelji implicitno pokazuju da:

- očekuju profesionalnost i angažman nastavnika,
- žele konzistentnost među školama,
- žele jasne kriterije ocjenjivanja.

Iako nisu detaljno upoznati s kurikulumom, očekuju:

- pravedno ocjenjivanje,
- relevantne sadržaje,
- pripremu djece za budućnost.

ZAKLJUČCI

1. Roditelji su nedovoljno informisani o kurikularnoj reformi.
2. Engleski jezik percipiraju kao relativno kvalitetan i manje problematičan predmet.
3. Kvalitet nastave doživljavaju kao zavisan od individualnog nastavnika, a ne od kurikuluma.
4. Veći fokus imaju na opterećenje i iskustvo učenika nego na strukturalne promjene.
5. Postoji potreba za boljom komunikacijom škole i roditelja o ciljevima i očekivanjima reforme.

PRIORITETI:

- Omogućiti jasnu i pristupačnu komunikaciju o kurikulumu za roditelje.
- Uključivati roditelje u informativne sesije o ishodima i načinu ocjenjivanja.
- Jačati transparentnost kriterija ocjenjivanja.
- Naglašavati pozitivne pomake: interkulturalnost, projekti, multidisciplinarnost.

Završna refleksija

Iako mali uzorak, fokus grupa sa roditeljima pokazuje da je percepcija reforme u javnosti ograničena i fragmentirana. Engleski jezik kao predmet uživa relativno povjerenje, ali ukupni doživljaj kvaliteta obrazovanja snažno ovisi o individualnom nastavniku.

REFLEKSIJE UCENIKA PRVE GIMNAZIJE NAKON FOKUS GRUPA

Učenici Prve Gimnazije su samoinicijativno podijelili svoje refleksije na fokus grupe sa svojom profesoricom engleskog, članicom radne grupe: Majom Omerhodžić, članicom Radne grupe, koja je bila zamoljena da pošalje nekoliko refleksija u pismenoj formi. Iako su konsultacije bile anonimne, učenici su stavili svoja imena na refleksije koje su poslali, te se njihova imena nalaze i u nastavku izvještaja, da bi se uvažila njihova želja da budu imenovani učesnici ovog procesa konsultacija:

“Razgovor sa profesoricom iz Londona mi je bio jako zanimljiv, jer smo mogli reći svoje mišljenje. Drago mi je što smo čuli iskustvo nekoga ko živi i radi u Londonu.”

Ajša Hadžić

“Svidjela mi se ideja razgovaranja o časovima engleskog jezika. Pričala sam sa razumnim ljudima koji će sigurno napraviti neku promjenu. Hvala im.”

Ela Ulemek Oruč

“Nakon tog događaja osjećao sam se ponosno i sretno, jer je sve proteklo u pozitivnoj i prijateljskoj atmosferi. Bilo mi je zanimljivo čuti različita mišljenja i iskustva drugih, a posebno me obradovalo što smo zajedno došli do novih ideja i zaključaka koji nam mogu koristiti u daljem učenju engleskog jezika.”

Nedim Prašović

“Nakon tog časa osjećao sam se motivisano i zadovoljno, jer razgovor je bio zanimljiv i koristan. Drago mi je bilo čuti mišljenje osobe iz inostranstva i mojih prijatelja o poboljšanju nastave engleskog jezika i našeg obrazovnog sistema.”

Emil Klino

“Razgovor sa profesoricom iz Londona mi je bio veoma zanimljiv i inspirativan. Pričali smo o engleskom jeziku, o tome kako ga mi doživljavamo i koliko je važan u savremenom svijetu. Bilo mi je posebno interesantno da čujem njeno mišljenje i da uporedim naš pogled na engleski sa njenim iskustvom. Razgovor mi je pomogao da shvatim da engleski nije samo školski predmet, već sredstvo komunikacije koje povezuje ljude iz različitih kultura. Ovo iskustvo me je dodatno motivisalo da radim na svom znanju i samopouzdanju u govoru.”

Mia Kurić

“Kratak čas s profesoricom engleskog jezika bio je veoma zanimljiv i poučan. Razgovarali smo o kvalitetu nastave engleskog jezika i važnosti reforme kurikuluma kako bi se nastava prilagodila savremenim metodama i potrebama učenika.”

Hana Buturović

“Susret sa profesoricom iz Londona za mene je bio posebno iskustvo. Razgovarali smo o tome kako engleski jezik utiče na obrazovanje i mogućnosti u budućnosti. Njena perspektiva mi je pomogla da drugačije pogledam na učenje jezika. Shvatila sam da trud koji ulažem ima pravi smisao i dobila sam još veću želju da napredujem i usavršavam svoje znanje.”

Sonja Škiljić

Prijedlog za obogaćenje kurikuluma: Zdrava Jezička Dijeta

Ovi osvrti učenika na fokus grupe jasno pokazuju da su učenici kroz proces konsultacija dobili rijetku priliku da se osvrnu na svoja iskustva i viziju za budućnost, da steknu iskustvo sudjelovanja u obrazovnom sistemu i kao dionici.

Važno je naglasiti da ova vrsta participativnog pristupa nije samo metod prikupljanja podataka, nego i pedagoški proces kroz koji učenici razvijaju metajezičku svijest. Kroz razgovor o jezicima koje koriste i jezicima koje smatraju važnim za svoju budućnost, učenici su artikulirali kompleksno razumijevanje jezičkih hijerarhija koje oblikuju njihove obrazovne i profesionalne aspiracije.

Učesnici su jasno istakli dvije paralelne potrebe: s jedne strane prepoznaju globalni značaj engleskog jezika kao ključnog sredstva međunarodne komunikacije, obrazovanja i zapošljavanja, dok s druge strane naglašavaju važnost bosanskog jezika kao jezika identiteta, kulture i društvene pripadnosti. Ovakva percepcija odražava šire sociolingvističke procese koji su dokumentovani u savremenim istraživanjima jezičkih hijerarhija i globalizacije.

Posebno je značajno što su učenici ovu dvostruku potrebu prepoznali kroz sam proces konsultacija, odnosno kroz priliku da aktivno učestvuju u razgovoru o obrazovnoj politici koja ih direktno pogađa. Ovakav participativni pristup pokazuje da učenici nisu pasivni korisnici kurikuluma, nego relevantni dionici koji mogu ponuditi vrijedne uvide u realne jezičke potrebe savremenog obrazovanja.

Ovi nalazi snažno podržavaju primjenu interdisciplinarnog koncepta Zdrave Jezičke Dijete (Healthy Linguistic Diet) (Mehmedbegović, 2011, Mehmedbegović & Bak, 2017, Bak & Mehmedbegović-Smith, 2025) kao teorijskog i praktičnog okvira za razvoj kurikuluma.

Koncept Zdrave Jezičke Dijete polazi od analogije između zdrave prehrane i jezičkog razvoja. Kao što zdrava prehrana podrazumijeva uravnotežen unos različitih nutritivnih elemenata, tako i Zdrava Jezička Dijeta podrazumijeva izloženost i razvoj različitih jezičkih resursa koji zajedno potiču kognitivni razvoj i funkcije u svim dobima života: od najranijeg djetinjstva do duboke starosti, akademski uspjeh i društvenu participaciju.

U obrazovnom kontekstu to znači da učenici trebaju imati pristup:

- snažnom razvoju svog jezika porijekla kao temelja kognitivnog i akademskog razvoja,
- kvalitetnom učenju stranih jezika, posebno engleskog kao globalnog jezika,
- mogućnostima za učenje dodatnih jezika koji proširuju njihove komunikacijske i kulturne horizonte;
- razvijanju svijesti o jezičkoj raznolikosti i vrijednosti plurilingualizma.

Zdrava Jezička Dijeta promoviše kao polaznu tačku – da svaki jezik u našem okruženju i našem iskustvu ima svoju vrijednost i funkciju i doprinosi kognitivnim prednostima koje dolaze sa redovnom upotrebom više jezičkih sistema.

U kontekstu Bosne i Hercegovine ovaj pristup može ponuditi konstruktivan okvir koji istovremeno podržava:

- jačanje interesa za vlastiti jezik kao najvažniji temelj učenja stranih jezika,
- razvoj plurilingualnih kapaciteta mladih generacija,
- razvoj metalingvističke svijesti kod mladih generacija.

Moguće integracije Zdrave Jezičke Dijete u kurikulum

Na osnovu nalaza fokus grupa i principa Zdrave Jezičke Dijete moguće je predložiti nekoliko konkretnih smjernica za obogaćenje kurikuluma sadržajima koji pružaju priliku učenicima da promisljaju učenje i upotrebu jezika u kurikulumu van okvira kompetencijskih nivoa vladanja jezikom.

1. Razvoj funkcionalnog i kritičkog znanja engleskog jezika

Učenici jasno prepoznaju važnost engleskog jezika za svoju budućnost. Kurikulum bi mogao dodatno razvijati:

- akademski engleski jezik,
- sposobnost kritičkog pristupa globalnim medijima i informacijama.

Na taj način engleski ne bi bio samo predmet učenja nego alat za pristup globalnom znanju.

2. Podsticanje razvoja plurilingvalnih kompetencija

Zdrava Jezička Dijeta podrazumijeva razvoj višejezičnih repertoara. Kurikulum bi mogao uključivati:

- projekte koji povezuju različite jezike koje učenici poznaju i uče,
- aktivnosti koje razvijaju svijest o sličnostima i razlikama među jezicima.

3. Integracija jezičke refleksije u nastavu

Učenici su kroz konsultacije pokazali sposobnost refleksije o jezicima koje koriste. Ovaj potencijal može se sistematski razvijati kroz:

- diskusije o ulozi jezika u društvu,
- analizu jezičkih hijerarhija,
- projekte o jezičkoj raznolikosti.

4. Veća participacija učenika u razvoju kurikuluma

Proces konsultacija pokazao je da učenici mogu artikulirati sofisticirana razmišljanja o obrazovanju i da naglasavaju želju za više demokratskim obrazovnim sistemom, uvažavanjem njihovih interesa i aktivnog sudjelovanja. Buduće kurikularne reforme trebale bi sistematski uključivati:

- fokus grupe sa učenicima,
- participativne radionice,

- kontinuisani dijalog između učenika, nastavnika i kreatora obrazovne politike,
- radnu grupu učenika koja saradjuje sa radnom grupom nastavnika i predstavlja iskustva i prijedloge učenika.

Svi ovi prijedlozi se mogu primijeniti u nastavi na način koji će obogatiti razvoj kompetencija govornog i pisanog jezika.

Zaključak

Nalazi fokus grupa i refleksija potvrđuju da učenici imaju razvijenu svijest o kompleksnoj ulozi jezika u savremenom svijetu. Oni istovremeno prepoznaju značaj bosanskog jezika kao temelja identiteta i obrazovanja, te engleskog jezika kao ključnog sredstva globalne komunikacije.

Kroz proces konsultacija učenici/dionici su imali priliku da se osvrnu na potrebe da diskutuju o širim temama relevantnim za učenje stranih jezika. Upravo ovakvi participativni procesi mogu značajno doprinijeti razvoju obrazovnih politika koje odgovaraju realnim potrebama mladih.

Koncept Zdrave Jezičke Dijete nudi snažan teorijski i praktični okvir za integraciju ovih potreba u kurikulum. Njegova primjena može doprinijeti obogaćenju obrazovnog sistema koji istovremeno njeguje nacionalne jezičke resurse, razvija međunarodne komunikacijske kompetencije i podstiče plurilingvalne kapacitete učenika.

Takav pristup ima potencijal da bude važan korak ka obrazovanju koje bolje odgovara jezičkoj realnosti i budućim izazovima građana Bosne i Hercegovine u kontekstu globalizacije.

Relevantne publikacije:

Bak, TH and Mehmedbegović-Smith, D (2025) Healthy Linguistic Diet: A Framework for People, Planet and Social Justice, [European Journal of Language Policy](#), Vol. 17, [Issue 2](#): Pages, (165 - 188)

<http://healthylinguisticdiet.com/wp-content/uploads/2025/10/EJLP-17-2-web-02-Bak.pdf>

Mehmedbegović, D and Bak, TH (2017) Towards an interdisciplinary lifetime approach to multilingualism: From implicit assumptions to current evidence, [European Journal of Language Policy](#), Vol. 9, [Issue 2](#): Pages, (149-167 pp)

<http://online.liverpooluniversitypress.co.uk/doi/abs/10.3828/ejlp.2017.10>

Mehmedbegović, D (2011) A study in attitudes to languages in England and Wales, Lambert Academic Publishing, Germany

<https://healthylinguisticdiet.com/wp-content/uploads/2024/02/Thesis-Dina.pdf>